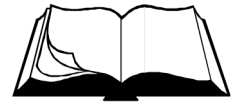

מִיָּהּ הַיּוֹם

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח')

גליון 403 **מדיני תשעת הימים, ותשעה באב שחול ביום זומישי** אב תש"פ

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ צא"י "דברי שיר" ב"ב

◀ ברך על מאכל בשרי בתשעת הימים – יטעם מעט כדי שלא תהא ברכה לבטלה ("שדי חמד", ובעל "שבט הלוי" זצ"ל).
 ◀ כשמבדילים על הכוס במוצאי שבת נוהגים לתת לתינוק לשתות מן הכוס. (תינוק הוא מי שהגיע לגיל חינוך – גיל 6 – אך עדיין לא הגיע לגיל ההבנה להתאבל על ירושלים – גיל 9 או 10 בערך. שאז מתחיל ללמוד תוספות, והוא בן הבנה, הגר"נ קרליץ זצ"ל).
 ◀ אם אין תינוק – ישתה המבדיל בעצמו (רמ"א שם סעיף י' ומשנ"ב), ויכול לשתות רביעית ויברך מעין ג'. וכן מי שיש לו רק בנות עדיף שישתה המבדיל בעצמו (הגר"ש אלישיב זצ"ל).
 ◀ לפי מנהג הספרדים, יכול המבדיל לכתחילה לשתות מכוס ההבדלה בעצמו כיון שהוא כוס של מצוה (שו"ע ורמ"א שם).

ב' סעודות לכבוד הבר מצוה

◀ **שאלה:** האם מותר לעשות בתשעת הימים, עד שבת חזון ב' סעודות לכבוד הבר מצוה, בערב לצורך ידידי המשפחה, ובצהריים עבור חברי הכיתה, ובשניהם להגיש בשר?
תשובה: אם גם כשהבר מצוה חלה באמצע השנה היו עושים ב' סעודות כאלו לכבוד הבר מצוה, גם בתשעת הימים עד שבת חזון מותר לעשות כן, וכמשי"כ המשנ"ב (סי' תקנ"א ס"ק ע"ה), וכל סעודה שעושים לכבוד הבר מצוה ביום הבר מצוה, אפילו שתי סעודות יש לו דין של סעודת מצוה (הגר"נ קרליץ זצ"ל).

בירך "בורא פרי הגפן" ולא התכוון לשתות

◀ **שאלה:** בעת הבדלה במוצאי שבת חזון האב עשה הבדלה וכיוון להוציא את בנו הקטן בברכת "בורא פרי הגפן", ולא היה בדעתו של האב לשתות כלל, לבסוף הבן סייר לשתות את היין והאב היה מוכרח לשתותו, האם צריך לברך שוב "בורא פרי הגפן"?
תשובה: י"א שאינו צריך לברך שוב "בורא פרי הגפן" משום שכיוון לצאת בלזה ידי חובת הבדלה, וכיוון ש"בורא פרי הגפן" נצרכת להבדלה, יצא בזה ("קב ונקי" בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל), וי"א שכיון שכוונתו בברכה היתה רק לצורך הבן לא יצא בברכה זו וצריך לברך שוב (הגרא"ל שטינמן זצ"ל).

ברית מילה בערב תשעה באב

◀ **שאלה:** העושה ברית מילה שעתיים לפני תשעה באב, האם מותר לאכול בשר לכבוד הברית?
תשובה: איתא בשו"ע (סי' תקנ"ב א') שאסור לאכול בשר ויין בסעודה המפסקת. והיינו מדינת דגמרא (משנ"ב ס"ק ג'), ובה אין היתר של סעודת מצוה, דדוקא באיסור אכילת בשר מר"ח אב, שזה רק משום מנהג, מותר לאכול בשר בסעודת מצוה, ואפילו בערב תשעה באב, אבל בסעודה המפסקת עצמה אסור בשר ויין אפילו בסעודת מצוה (רמ"א סי' תקנ"א ס"ו י'). ולכן יכול לאכול בשר לכבוד המילה, ובלבד שאח"כ יטול ידים ויאכל לחם לצורך הסעודה המפסקת עצמה (אמנם סעודת ברית מילה בערב תשעה באב לכתחילה יעשה קודם חצות כמבואר במשנ"ב, שם ס"ק ע"ה, אבל בנד"ד לא היה שייך לעשות מוקדם, שכל המילה היתה רק לאחר חצות היום).

טבילה בתשעת הימים

◀ **שאלה:** האם מותר לטבול טבילת עזרא בתשעת הימים?
תשובה: כתב המשנ"ב (סי' תקנ"א צ"ה) לענין הנוהג לטבול בכל ערב שבת מותר, ומי שמבטלה לפעמים מפני טרדת עסקיו או מפני הצינה אסור, עי' שם. ולפי"ז הי"נ מי שמבטל לפעמים טבילת עזרא, אין לו לטבול בתשעת הימים (הגר"נ קרליץ זצ"ל).
 ויש סוברים שהוא חשוב יותר מדין טבילה בערב שבת, ולכן בכל אופן מותר לטבול בתשעת הימים (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

שפיכת תשעה קבין

◀ כמו"כ בתקופה זו שהרבה נמנעים ללכת למקוה בערב שבת עקב המצב, מי שמקפיד בכל ערב שבת לשפוך על עצמו תשעה קבין במקלחת, מותר לעשות כן גם בערב שבת חזון.

לע"נ
 מרן רבינו שמריהו יוסף נסים קרליץ זצוקל"ה
 נלב"ע כ"ג בתשרי תשי"פ
 ○○○○○

לע"נ
 נשמה טהורה הנערה רחל ע"ה
 בת יבדלחט"א הרב יהודה אריה הלוי דינר
 נלב"ע כ"ה מרחשון תשי"פ
 ○○○○○

מדיני תשעת הימים

כיבוש

◀ לפי מנהג האשכנזים אסור לכבש בגדים מר"ח אב ואילך, אפילו בכוונה ללבושם רק לאחר תשעה באב, ואפילו לכבוד שבת.
 ◀ גם לפי האשכנזים אין לחמיר שלא לכבש בגדי קטנים אלא בשבוע שחל בו תשעה באב, אבל בגדי קטנים שמתלכלכים תדיר, ויש צורך להחליפם בכל יום מותר לכבסם גם בשבוע שחל בו (עין שו"ע שם סעיף י"ד, משנ"ב ס"ק פ"ב בשם ספר "חיי אדם", והוראת הגר"נ קרליץ זצ"ל).
 ◀ כאשר מכבסים בגדי קטנים המותרים בכיבוש – אין לצרף אליהם בגדים שאין היתר לכבסם.
 ◀ מותר לנקות כתם מבגד בתשעת הימים משום שאין בזה שמחה (הגר"ש אלישיב זצ"ל).

לבישת בגדים מכובסים

◀ אין ללבוש בגדים מכובסים בימים אלו (שו"ע שם ס"ג ורמ"א ס"ד) אך בגדים הסמוכים לגוף מותר (הגר"ש אלישיב זצ"ל). והרבה נוהגין להכין גם בגדים אלו לפני תשעת הימים (בעל "שבט הלוי" זצ"ל והגר"נ קרליץ זצ"ל).
 ◀ יש להכין חולצות לפני תשעת הימים, ואפשר ללבוש אפילו כמה יחד בערך לחצי שעה, ובדיעבד כשלא הספיק להכין יכול לדרוך עליהם אפילו בתוך תשעת הימים (הגר"ש אלישיב זצ"ל).
 ◀ מי שעושה בר מצוה בתשעת הימים, רק בחור הבר מצוה יכול ללכת עם בגדי שבת ולא האחים והאחיות. וכן הבר מצוה ילבש את החליפה לפני ר"ח כדי שלא יברך "שהחיינו" באמצע השבוע (הגר"נ קרליץ זצ"ל). גם הוריו יכולים ללבוש בגדי שבת (הגר"ש אלישיב זצ"ל "קובץ תשובות" ח"ג סי' ל"ה), וכן להורי הוריו מותר משום דבני בנים הרי הם כבנים (הגר"ש אוערברג זצ"ל).
 ◀ בשבת בבוקר אפשר ללבוש בגדים מכובסים אחרים כדי שיהיו לו משומשים לאחרי השבת, ואין זה נחשב כהכנה לצורך חול, מכיון שלא ניכר שעושה כן, ובכל זאת לא יאמר שלובשם עבור ימי חול (גדולי הפוסקים זצ"ל).

לצורך שידוך

◀ אין ללבוש בגדי שבת בתשעת הימים, אבל לצורך שידוך מותר, אם יש צורך בכך (הגר"ח קניבסקי שליט"א בשם "חזון איש" זצ"ל, שו"ת "שבט הלוי" ח"ט סי' קל"א ס"ק ד'). ואין צורך לחכות מלעשות גמישות למטרת שידוך בתשעת הימים בגלל זה (הגר"ש אוריבאך זצ"ל).

בשר ויין

◀ האשכנזים נוהגים שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין מר"ח אב עד לאחר תשעה באב – אלא בשבת בלבד. וכן מותר לאכול בשר ויין בסעודת מצוה כגון סיום מסכת, (ולא ימהר או יאחר לימודו, כדי לעשות הסיום דוקא בימים אלו), או ברית ופדיון הבן (רמ"א סי' תקנ"א סעיף י'). וכן סעודת בר מצוה ביום הולדתו, וכדאי שיאמר שם גם דברי תורה (הגר"נ קרליץ זצ"ל).
 ◀ מותר לבשל בסירים בשריים אפילו אם הם בני יומן. (משנ"ב שם).
 ◀ ביסקוויטים שיש בהם יין, אם בפועל מרגישים את טעם היין – אסור (הגר"ש אלישיב זצ"ל, והגר"נ קרליץ זצ"ל).

מדיני תשעה באב

ישיבה על הקרקע

- בליל תשעה באב וביום-עד חצות היום יושבים סמוך לרצפה. (שו"ע סי' תקנ"ט ג). מותר לשבת על כר קטן או על שרפרף נמוך (משנ"ב שם, כעין שמצינו לגבי אבלים).
- הנוסע ברכב יכול לשבת כרגיל מכיון שאין דעתו לנוחיות או לתנוג ובכח"ג לא תקנו שצריך לשבת על הרצפה (ספר "תורת היולדת", פי"מ"ח הערה י"ז).

נטילת ידיים ורחיצה

- בנטילת ידיים בבוקר יש לטול רק עד סוף קשרי האצבעות (שו"ע סי' תקנ"ד סעיף י'). כהן נוטל את כל כף היד לצורך עליה לדוכן. (שע"ת סי' תקנ"ד ס"ק ח').
- אסור להושיט אפילו אצבע לתוך מים, אבל מותר לשטוף מאכלים לצורך הכנתם אף שעיי"ז גם שוטף ידיים משום שאין בכך כוונת רחצה (משנ"ב שם ס"ק י"ט).

עישון וריח

- אסור לעשן, אך מי שמורגל בעישון ביותר ודחוק לו, יכול להקל מחצות היום בצנעה. (משנ"ב סי' תקנ"ה).
- לכתחילה אין להריח משמים (עי' שעה"צ סי' תקנ"ו ס"ק א').

שאיילת שלום

- שאיילת שלום וכיוצא"ב (בוקר טוב) אסורה כל היום. (שו"ע סי' תקנ"ד כ"ו ומשנ"ב) אבל מותר לאחל "מזל טוב", שזה אינו בגדר שאיילת שלום. (שו"ת "להורות נתן", ח"ב סי' ל"ז, הגר"ש דבליצקי זצ"ל, בשם שו"ת "שלמת חיים").

שליח ציבור

- אבל מותר להיות ש"ץ בתשעה באב, ולא נחשב "מועד" לענין זה (הגר"ע קרליץ זצ"ל, וענין שמבואר במשנ"ב סי' תקנ"ט ס"ק י"ז לענין הספד).

לבישת טלית ותפילין

- אין מתעטפים בטלית ואין מניחים תפילין בתשעה באב בבוקר לפני חצות היום. (שו"ע סי' תקנ"ה). אולם מנהג מקצת בני ספרד ללבוש טלית ותפילין גם בבוקר, ועי' לקמן.
- יש סוברים שלא יפשוט טלית קטן בלילה כדי לא להכניס עצמו לספק ברכות ביום.

שאלה: האם מותר לישון בת"ב קודם שהניח תפילין בלי שומר?

תשובה: קודם זמן מנחה ודאי שרי, כיון שלא הגיע זמן החיוב אין איסור שינה (הגר"ש אלישיב זצ"ל), ואחר שהגיע זמן מנחה לא ילך לישון אלא אם יש לו שומר (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

שינת צהרים

- יש להיזהר כשהולך לישון, ועדיין לא התפלל מנחה, ולא הניח תפילין, שיעמיד שומר להעיר, היות שמאוד עייפים וחלשים מן התענית, ועלול להימשך. ואם אפשר לסמוך על שעון מעורר, תלוי כל אחד ואחד לפי מזגו.

תורה ומוסר

- אין לכתוב חידושי תורה בתשעה באב (שע"ת סו"ס תקנ"ד).
- כתב המאירי (מו"ק כ"א). "ויראה לי שלא נאסרו דברי תורה לאבל אלא דרך לימוד וגרסא, אבל לעיין בספרים המעוררים לבו של אדם לתשובה לא נאסר, ולא עוד אלא שראוי לעשות כן, ומכאן יראה שנהגו הכל בכך וכו'". וכ"כ בספר "שדי חמד" (ח"ו מערכת אבילות סי' כ"ה) דאע"ג שאבל אסור בדברי תורה מותר ללמוד ספרי יראה ומוסר. עכ"ד. וזהו דוק שאינם מיוסדים על פסוקים או מאמרי חז"ל (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

תהילים ו"אנעים זמירות"

- אלו שאומרים תהילים בקביעות כל יום, יאמרו לפני תפילת מנחה. ויש נוהגים לומר למחר תהילים של אמש ושל היום וכן נכון (משנ"ב סי' תקנ"ד ס"ק ז').
- הנוהגים לומר פזמון "אנעים זמירות" כל יום יאמרוהו לפני מנחה (אמא"ר זצ"ל).

אמירת נחם

- האשכנזים אומרים "נחם" בברכת "בונה ירושלים" רק במנחה, והספרדים אומרים בכל שלש התפילות, כמו "עננו". ואם שכח, אומר בברכת "רצה" לפני "ותחזינה" (שו"ע, רמ"א, משנ"ב, סי' תקנ"ו). אפילו מי שלא צם אומר "נחם".

- שאלה:** במנחה בתשעה באב טעה ואמר מיד: "נחם ה' אלוקינו... בלי לומר "ולירושלים עירך"... לפני כן, האם יצא יד"ח?
- תשובה:** כיון שברכת "נחם" היא מעין הנוסח של ברכת ירושלים, יצא בו, ואע"פ שלא מוזכר ענין מלכות בית דוד בברכת "נחם", אין זה עיקר מקומה כאן, דהרי עיקר ברכתה של מלכות בית דוד היא בברכת "את צמח דוד עבדך", ועי' ברמב"ם (סוף ספר אהבה) שמביא נוסח השמונה עשרה ולא מזכיר כלל מלכות בית דוד בברכת "בונה

ירושלים", ולכן בדיעבד יצא בברכת "נחם". דינים הנוגעים לחולה

- חולה שאוכל לחם בת"ב יש לו ליטול את כל כף היד.
- חולה שאכל ומרגיש טוב ימשך לצום (עי' שו"ת חת"ס או"ח סי' קנ"ז, אגר"מ או"ח ח"ב סי' קי"ב, ובעל "שבט הלוי" זצ"ל).
- בברכת המזון בתשעה באב אין להוסיף "נחם", אלא מברך כרגיל.
- חולה שאוכל בתשעה באב, יכול לעלות לתורה (שו"ת חת"ס או"ח סי' קנ"ז) (וזה שונה משאר התעניות).
- (אבל עי' שו"ת רע"א, מה"ק תי' כ"ד, שדן לענין מנחה ביום כיפור, אם חולה שאכל יכול לקבל עליה מצד יום טוב, אבל מצד תענית פשיטא ליה שא"א לקבל עליה ע"כ. וא"כ ק"ו לתשעה באב שלא יכול לקבל).
- חולה שאוכל לפני חצות היום לא יתעטף בטלית ולא יניח תפילין לפני שאוכל. (שו"ת מהר"ם שיק סימן רפ"ט וכן הורה הגר"ש"ז אויערבאך זצ"ל).
- חולה ששותה מים רק כדי לבלוע תרופה, לא יברך על המים (בעל "שבט הלוי" זצ"ל עפ"י שו"ע או"ח סי' ר"ד-ז).

מלאכה

- נוהגים שלא לעשות שום מלאכה שיש בה שיהיו לפני חצות היום, כגון: רחיצת כלים, סידור הבית וכדומה. (רמ"א סי' תקנ"ד סעיף כ"ב) אך אם אי הניקוי יגרום לריח רע או לריבוי חרקים, אפשר לשפוך מים כדי לסלק את הכלבד.
- אין להכין צרכי סעודה אלא רק לאחר חצות היום (שו"ע סי' תקנ"ט סעיף י').

בישול לכבוד שבת

- השנה (תש"פ) שת"ב חל ביום חמישי באופן שהזמן דחוק לו, מותר לבשל ממחצית היום לצורך שבת (בעל "שבט הלוי" זצ"ל עפ"י דברי המשנ"ב סי' תקנ"א ס"ק ט' שמתר לשחוט באופן זה).
- שטיפת רצפה
- אין להקל לשטוף את הבית לכבוד שבת (בעל "שבט הלוי" זצ"ל).

קידוש לבנה

- כתב הרמ"א (סי' תקנ"א ח') שנוהגים לא לקדש הלבנה עד לאחר תשעה באב, ועוד כתב הרמ"א (סי' תכ"ו ב') שבמוצאי יוה"כ מקדשין אותה מפני דאז שורין בשמחה אבל לא במוצאי תשעה באב או שאר תענית. וכתב המשנ"ב משום שאין שרונים בשמחה, ויברך בימים שאחריה.

וכתב ה"באר היטב" (שם) שהארי"י ז"ל כתב לקדשה במוצאי תשעה באב, וכ"כ הכנה"ג שכן נוהגין בירושלים וכתב ה"שבות יעקב" שכן הוא מנהגם, אבל טועמים מידי קודם, עי' שם. וכתב ה"באר היטב" (סי' תקנ"א כ"ח) הטעם כי נולד בן דוד במוצאי תשעה באב, ומבשרים ללבנה שעתידים להתחדש, עי' שם, וכ"כ המשנ"ב (סי"ק י"א). וכן המנהג בבני ברק שנוהגים לקדש במוצאי תשעה באב.

בירושלים מנהג רבים לקדש הלבנה במוצאי חזון, וכן הוא מנהג הגר"א.

- כשחל תשעה באב ביום חמישי כמו בשנה זו (תש"פ) לדעת הרמ"א יש להמתין עד מוצאי"ק (משנ"ב סי' תכ"ו ס"ק י'). אולם כל זה למנהג הרמ"א שלא מקדשין לבנה לעולם במוצאי תשעה באב, אבל לפי אלו שמקדשין תמיד במוצאי תשעה באב, גם בזה יש לעשות כן, וכמש"כ המשנ"ב אח"כ (סי"ק י"א), כן הורה הגר"ח קרליץ זצ"ל.

נעילת נעלים לקידוש לבנה

- אלו שאומרים במוצאי תשעה באב, צריכים קודם לנעול נעלים ("שערי תשובה" סי' תקנ"ט ס"ק ד', ומשנ"ב סי' תכ"ו ס"ק י"א).

עשירי באב

- האשכנזים נוהגים כל שנה שלא לאכול בשר ויין, לא להתרחץ, לא להסתפר ולא לכבס עד חצות היום של עשירי באב. הספרדים נוהגים שלא לאכול בשר ויין כל היום העשירי. (שו"ע ורמ"א סי' תקנ"ח). וכולם נוהגים שלא לברך "שהחיינו" ביום הזה. (שע"ת שם). ולפי מנהג אשכנז, איסור זה מסתיים בחצות היום.

- השנה (תש"פ) חל עשירי באב ביום ששי. במג"א כתב שהכל מותר לכבוד שבת (משנ"ב ס"ק ג'). האחרונים הסכימו שמיד במוצאי הצום מותר להסתפר ולכבס לכבוד שבת (סידור יעב"ץ, הגר"ש"ז אויערבאך זצ"ל, מובא בשש"כ סי' מ"ב סעיף ה'). והא דכתב שע"ת בשם א"ר דמותר בשחרית, וכ"כ בקיצור שו"ע, סי' קכד-כ"י, שמא אז היה נהוג לכבס בבוקר כי הכיבוס היה עסק גדול. ויש מחמירים בתספורת להתיר רק ביום (בעל "שבט הלוי" זצ"ל).

- כאשר לא משנה אם מכבס במוצאי תשעה באב או למחרת-יש לכבס רק למחרת.

- מותר ללכת לים ביום שישי בבוקר (דמסתבר שהתירו לגמרי, אפילו שלא לכבוד שבת, ובכל זאת יש מקום להחמיר בזה, הגר"ח קרליץ זצ"ל).

- בשר, יין ושירה שאין בהם משום הכנות לכבוד שבת כלל, אסורים עד חצות היום כמו בכל שנה. (ערוך השולחן סעיף ב')